Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2002 m. spalio 12 d. **Nr. 197 (33)**

Saturday supplement October 12, 2002 No. 197(33)

„Muzika visada gynė laisvę"

Prof. Vytauto Landsbergio vardą pasaulis žino, kaip politiko, kaip dainuojančios Lietuvos revoliucijos vyriausiojo dirigento ir Lietuvos valstybės atstatymo vyriausiojo architekto.

Per du tūkstančius metų Lietuva tik tris kartus (neskaitant Tautos sukilimo 1941 m. birželį) buvo atkūrusi savo valstybę.

Pirmą kartą, vadovaujama Mindaugo, vadinto Išmintinguoju, suvienijusio besivaidijančius tarpusavyje Lietuvos kunigaikščius ir įkūrusio Lietuvos valstybę 1253 metais.

Antrą kartą, įkvėpta ir sutelkta dr. Jono Basanavičiaus 1918 metais.

Trečią kartą Lietuvos valstybė buvo atkurta 1990 metais kovo 11 dieną. Jos atkūrimas yra susijęs su prof. Vytauto Landsbergio vardu. Jis Dievo bei Tautos valia tapo Atgimimo ir Sąjūdžio vadu. „Sovietų okupantai turėjo galingą prievartos aparatą — armiją, partiją, KGB. Sąjūdis — vien garbingą praeitį ir nenumaldomą laisvės troškimą. Sąjūdžio ginklas buvo — krikščioniškos moralės politika".

Pasaulis ligi tol nebuvo regėjęs tokio išsivadavimo. Kur vadavosi tautos, ten liejosi kraujas. O Lietuvos revoliucija dainavo. Jai dirigavo jautrią klausą turintis žmogus. Pasaulis stebėjosi, netikėjo ir žavėjosi. Pasaulio galingieji neįstengė suvokti, kad politikas gali remtis dora ir teisingumu, kad jo veiklos tikslas ir paskata — tautos teisė į laisvę ir žmogaus teisė į laimę.

Taigi, dainuojančios revoliucijos dirigentas dar kartą patvirtino dainos ir muzikos galią kovoje už laisvę ir nepriklausomybę, ir įtvirtino dainos pergalę šioje kovoje.

JAV prezidentas Richard M. Nixon, lankydamasis jau nepriklausomoje Lietuvoje ir aiškiai žavėdamasis jos atkūrimo nesmurtiniu būdu, dainuojančios revoliucijos vadovą prof. Vytautą Landsbergį charakterizavo muzikiniais terminais: „Tai — labai stiprus žmogus, kuris kalba pianisimo, bet elgiasi forte..."

2001 m. gegužės 31 d. *Lietuvos aide* pasirodė žinutė, kad gegužės 30-ąją Paryžiuje profesoriui, habilituotam daktarui, Seimo nariui Vytautui Landsbergiui buvo suteiktas Paryžiaus Sorbonos universiteto garbės daktaro vardas.

Lietuvos mokslo istorijoje — tai pirmasis toks aukštas pripažinimas. Deja, jis paskendo pilkame spaudos šurmulyje, tarsi tai būtų eilinis įvykis. Tylėjo mokslininkai, tylėjo kolegos, tylėjo žurnalistai. Spengianti tyla tęsiasi iki šiol.

Šiandien, artėjant prof. Vytauto Landsbergio 70-jų gimimo metinių jubiliejui, malonu pasidžiaugti jo veiklos muzikologijoje ir dailėtyroje brandžiu derliumi, kuris, neabejotinai, jau tapo svariu įnašu į pasaulio kultūros lobyną.

Vytautas Landsbergis gimė 1932 m. spalio 18 d. akių gydytojos Onos Jablonskytės-Landsbergienės ir žymaus architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio šeimoje. 1949 m. baigė Juozo Gruodžio muzikos mokyklą, po metų Kauno I („Aušros") vidurinę mokyklą. Tais pat metais įstojo į Lietuvos valstybinę konservatoriją. Mokėsi A. Dvarionienės fortepijono klasėje.

1952-1962 metais V. Landsbergis dirbo Vilniaus Čiurlionio meno mokyklos mokytoju. 1955 m., baigęs Lietuvos valstybinę konservatoriją, tapo jos koncertmeisteriu, 1956-1963 m. šios aukštosios mokyklos dėstytoju, 1957-1974 m. — Vilniaus pedagoginio instituto dėstytoju, docentu. 1962 m. įrašė pirmąją ilgo grojimo M. K. Čiurlionio preliudų plokštelę, 1965 m. — pasirodė pirmoji jo monografija apie M. K. Čiurlionį *Pavasario sonata*. Parašė scenarijų filmui „M. K. Čiurlionis. Mintys, paveikslai, muzika". 1969 m. apgynė disertaciją „M. K. Čiurlionio kompozitoriaus kūryba" ir įgijo menotyros kandidato (po nostrifikacijos 1992 m. — daktaro) mokslinį laipsnį.

1971 m. tuometiniame Leningrade buvo išleista jo monografija rusų kalba *Pavasario sonata. M. K. Čiurlionio kūryba;* 1973 m. buvo išspausdinta jo sudaryta knyga *M. K. Čiurlionis, Laiškai Sofijai.*

1974-1978 m. Vytautas Landsbergis dėstė Lietuvos valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultete. Čia jam buvo suteiktas docento, vėliau profesoriaus vardas, 1997 m. šio universiteto — garbės daktaro vardas.

1975 m. už monografiją apie M. K. Čiurlionį V. Landsbergiui suteikta Lietuvos SSR valstybinė premija. Tais pat metais išėjo papildytas antrasis monografijos leidimas. 1976-aisiais išėjo jo parengta dar viena monografija *Čiurlionio dailė.*

1978-1990 m. prof. Vytautas Landsbergis dėstė Lietuvos valstybinėje konservatorijoje. 1980 m. išėjo jo apybraižų rinkinys *Vainikas Čiurlioniui* ir monografija *Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai,* 1982 m. — *Lietuvių folkloro teatras*", 1986 m. — monografija *Čiurlionio muzika.*

1988 m., Lietuvoje prasidėjus Atgimimui, prof. V. Landsbergis tapo Lietuvos Sąjūdžio nariu, vėliau Sąjūdžio Seimo Tarybos pirmininku. Kartu su Sąjūdžiu atvedė Lietuvą į nepriklausomybę, tapo Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos — Atkuriamojo Seimo pirmininku, komisijos Konstitucijos metmenims parengti pirmininku, Lietuvos delegacijos deryboms su SSRS vadovu (1990-1991), vienu Baltijos valstybių tarybos vadovu.

1990 m. pasirodė jo straipsnių rinkinys *Geresnės muzikos troškimas,* politinių tekstų rinktinė *Atgavę viltį.*

1991 m. prof. V. Landsbergis tapo Vydūno fondo (JAV) premijos laureatu, norvegų tautos Taikos premijos laureatu, Prancūzijos „Foundation de la Future" laureatu, Lojola universiteto (Čikaga) garbės daktaru.

Tais pat metais Vytautas Landsbergis įsteigė Vytauto Landsbergio fondą, kurio pagrindinis tikslas — remti neįgalius vaikus, kurti įvairias pagalbos programas vaikams, turintiems judėjimo, klausos diagnostikos problemų, akliesiems ir silpnaregiams.

1992 m. buvo išleista V. Landsbergio monografija anglų kalba *M. K. Čiurlionis. Time and Content* (M. K. Čiurlionis. Laikas ir turinys).

Tais pačiais metais V. Landsbergis inicijavo tremtinių grįžimo fondą, tapo Vokietijos Hermas-Ehler Preis laureatu, Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaru. Išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą, tapo opozicijos vadu. Lapkričio 6-ąją pasirašė ir paskelbė referendume priimtą Lietuvos Konstituciją.

Prof. Vytautas Landsbergis š.m. spalio 18 d. švęs 70 m. sukaktį.

1993 metais išėjo antra V. Landsbergio politinių tekstų knyga *Tėvynės valanda,* vėliau ji buvo įdėta į jo politinių tekstų (1992-1994) ir atsiminimų rinktinę *Kryžkelė* (V., 1995).

1993 m. gegužės 1 d., įkūrus Tėvynės sąjungą Lietuvos konservatorių partiją, prof. Vytautas Landsbergis tapo jos pirmininku ir jai vadovauja iki šiol.

1994 metais prof. Vytautas Landsbergis apgynė habilitacinį darbą, pagal jo monografiją *M. K. Čiurlionis. Laikas ir turinys* ir kitų darbų visumą. Jam buvo suteiktas humanitarinių mokslų muzikologijos krypties habilituoto daktaro laipsnis.

Kaip plačiai žinoma, 1995 m. išėjo jo politinių tekstų rinkinys *Kryžkelė,* 1996 m. jo sudarytas Baltijos Valstybių tarybos dokumentų (1990-1992) rinkinys anglų kalba *Together* (Kartu).

1996 metais V. Landsbergis buvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą, tapo jo pirmininku. 1997 m. kaip kandidatas dalyvavo prezidento rinkimuose.

1997 m. išleista Vytauto Landsbergio politinės autobiografijos knyga *Lūžis prie Baltijos.* Tais pat metais išleista Vokietijoje jo knyga *Apsisprendimo metai,* taip pat jo sudaryta M. K. Čiurlionio grožinių tekstų knyga *Žodžio kūryba.*

2000-aisiais metais pasirodė trijų tomų dokumentų ir svarbiausių 1991-1992 metų straipsnių ir dokumentų rinkinys *Sunki laisvė.*

2002-aisiais išėjo Vytauto Landsbergio minčių rinkinys *Būta ir pasakyta. Mintys,* sudaryta Liučijos Jasiukevičiūtės. Tais pat metais pasirodė Vytauto Landsbergio knyga *Pusbrolis Motiejus. Knyga apie Stasį Lozoraitį iš jo laiškų ir pasisakymų* (V., 2002). Visos tos knygos — neįkainojama medžiaga naujausiai Lietuvos istorijai.

Toks prof. Vytauto Landsbergio gyvenimo ir kūrybos kelias — pasiektos aukščiausios profesionalumo viršukalnės net dviejose srityse: profesinėje ir politinėje. Kiekvienoje iš šių sričių pasiektų jo rezultatų pakaktų dešimtims žmonių, kad jie galėtų būti laikomi žymiais mokslininkais ir žymiais politikais.

Šį kartą detaliau apsistosime tik prie jo profesinės kūrybos vertinimo.

1999 metais pasirodė Liučijos Jasiukevičiūtės ir Onos Voverienės sudaryta Vytauto Landsbergio darbų ir literatūros apie jį bibliografinė rodyklė *Vytautas Landsbergis. Kultūros darbai. Bibliografija. 1956-1996.* — V., 1999). Joje užregistruoti 1,035 darbai. Tarp jų prof. V. Landsbergio parašytų bei sudarytų knygų ir straipsnių — 747, išleistų atskirais leidiniais — 21, magnetofoninių įrašų Lietuvos valstybinio radijo ir televizijos komiteto kartotekoje — 62.

Pirmasis Vytauto Landsbergio straipsnis „M. K. Čiurlionio meninio palikimo klausimu" (kompozitoriaus ir tapytojo 80-ąsias gimimo metines minint) buvo paskelbtas 1956 metais *Literatūroje ir mene* (kovo 24 d.). Jis ir nulėmė visą tolesnį V. Landsbergio kūrybos kelią — tapo svarbiausia jo mokslinių tyrinėjimų kryptimi. Jo mokslinėje biografijoje M. K. Čiurlionio kūrybai skirta: 201 straipsnis, tarp jų 11 knygų, atlikta ir padaryta 59 M. K. Čiurlionio muzikos kūrinių įrašų.

Kaip rašo muzikologas Jonas Bruveris, „Lietuvių ir pasaulio unikalia vertybe tapusią M. K. Čiurlionio kūrybą sovietinio pokario metais irgi buvo ištikęs liūdnas likimas. Maskvos kritikai ir keletas mūsiškių dailininkų M. K. Čiurlionio tapybą išvadino tarybinei liaudžiai svetima, 'imperializmo epochos merdėjančios buržuazijos pažiūrų ir psichikos išraiška'. Beveik neskambėjo jo muzika... Nebuvo spausdinami jo kūriniai, neminimos gyvenimo sukaktys. Tiktai 1955 m. ryžtasi paminėti gimimo 80-metį". Jubiliejinis koncertas Filharmonijos salėje įvyko 1956 m. sausio 18 d. Buvo atliktas kvartetas, liaudies dainos chorui, pirmąsyk po karo — „Jūra", Vytautas Landsbergis... pirmąsyk pasirodė Filharmonijos salėje, atlikdamas M. K. Čiurlionio preliudus. Kovo mėnesį paskelbė pirmąjį straipsnį apie M. K. Čiurlionį... Per 40 metų „V. Landsbergis, remdamasis archyvine rankraštine, dokumentine medžiaga, jo paties surinktais amžininkų atsiminimais, gausia literatūra ir pan., su jam būdingu begaliniu kruopštumu ir nuoseklumu daugybėje straipsnių, pranešimų konferencijose, knygose išnagrinėjo kiekvieną M. K. Čiurlionio gyvenimo žingsnį ir išreikštą mintį, jo muziką, dailę, literatūrinį palikimą... Niekas kitas čiurlionianoje nėra tiek daug nuveikęs, kaip V. Landsbergis, visa šia veikla ypač daug prisidėjęs prie M. K. Čiurlionio kūrybos grąžinimo į krašto kultūros gyvenimą, jos vertės ir reikšmės supratimo įtvirtinimo visuomenės sąmonėje ir pasaulio kultūroje" (Bruveris J. *Dešimtmečiai ir valanda su Čiurlioniu. Dienovidis.* — 1996, geg. 3).

Aukštai Vytauto Landsbergio darbus apie M. K. Čiurlionį įvertino kita muzikologė Dana Palionytė. Jau minėtos bibliografinės rodyklės pratarmėje ji rašė: „Iš Landsbergio čiurlionianos atsiskleidžia ne tik lietuvių menininko muzikos, dailės kūrinių didybė, jų tekstų savybės ir potekstės. Iškyla ir žmogus, Asmenybė, kuriai buvo suteikta visuotinybės pojūčio dovana, gebėjimas giliai mylėti ir skaudžiai kentėti" (Palionytė D. *Landsbergis ir jo menotyra // Vytautas Landsbergis. Kultūros darbai. Bibliografija, 1956-1996.* — V., 1999).

Rašydama apie V. Landsbergio tyrimo metodą, muzikologė pažymi jo novatoriškumą ir drąsą: „Specifinį muzikologinės analizės mechanizmą mokslininkas pripildo sielos, įprastą kalbėjimą pagyvina netikėta metafora, palyginimu. Naujesnėje muzikologinėje literatūroje Landsbergis pirmasis įtraukė Čiurlionį į pasaulinės muzikos kontekstą".

Ypač jautriai ir lyriškai mokslininkas pristato M. K. Čiurlionio kūrybą jaunimui. Štai fragmentas iš vieno jo straipsnio: „Tokia šviesi kilni, kaip tas himnas Saulei, šiandieną atrodo mums palikusioji Čiurlionio kūryba.

Tai neįkainojama dovana, kurią nešė jis savo liaudžiai ištiestomis rankomis, kol nesuklupo pavargęs, taip ir nesulaukęs šviesesnių dienų. Bet menas liko, amžinai jaunas menas, verčiąs gėrėtis ir susimąstyti. Jis moko regėti grožį žemėje ir kviečia į artėjančias žvaigždes, kviečia į visas saulėtas viršūnes, kurių visad ir nepailsdamas siekia Žmogus — kūrėjas" (Landsbergis V. *Pažadėjo jis himną Saulei // Moksleivis.* — 1961, N. 4, p. 46-48).

Vytauto Landsbergio ir jo pasekėjų dėka M. K. Čiurlionis tapo žinomas visame pasaulyje. Jam atsivėrė geriausių pasaulyje dailės parodų salonai, jo muzika skambėjo Vokietijos, Prancūzijos, Japonijos, Amerikos koncertų salėse. Čiurlionis ir Lietuva tapo neatskiriamomis, viena kitą papildančiomis ir paryškinančiomis sąvokomis, garsinančiomis kūrėją ir jo tėvynę pasaulyje.

V. Landsbergio čiurlionianą vainikavusioje, jo ankstesnius tyrinius apibendrinusioje anglų kalba išleistoje monografijoje *M. K. Čiurlionis. Time and Content* pagrįstai teigiama, kad M. K. Čiurlionio menas yra amžinas savo klasiškumu, kad jis lietuviškas, individualus, bet sykiu ir visuotinis.

Tai patvirtino V. Landsbergiui suteikti kelių pasaulio universitetų garbės daktaro vardai... Ir tarp jų ryškiausia žvaigžde sužėrėjo Sorbonos universiteto garbės daktaro vardas.

Svarbią vietą V. Landsbergio kūryboje užima ir kito garbaus Lietuvos kompozitoriaus Česlovo Sasnausko (1867-1916) gyvenimo bei veiklos tyrimai.

Pirmieji V. Landsbergio straipsniai apie šį kompozitorių pasirodė 1967 metais, Č. Sasnausko 100 gimimo metinių proga. Vėliau domėjimasis jo kūryba auga. Bibliotekų fonduose ir archyvuose buvo atrandami vis nauji faktai bei jo straipsniai. Reikėjo juos surinkti, susisteminti, sutvarkyti, išanalizuoti. 1978 m. V. Landsbergis parengė ir išleido Č. Sasnausko darbų bibliografinę rodyklę. Vėliau jo tyrimai buvo apibendrinti monografijoje *Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai* (V., 1980).

1988 m. ši monografija buvo pripažinta vienu brandžiausių Lietuvos muzikos istorijos tyrinėjimų, ir jos autoriui buvo paskirta Lietuvos SSR valstybinė premija.

Iš moderniųjų kompozitorių daugiausia dėmesio V. Landsbergio kūryboje skirta Broniui Kutavičiui (2 straipsniai), Feliksui Bajorui (19 straipsnių) ir Osvaldui Balakauskui.

V. Landsbergio žvilgsnis į Lietuvos ir pasaulio muzikos panoramą — platus ir įdėmus. Savo plunksna ir širdimi jis paminėjo 264 menininkus — tai straipsniu periodikoje, tai paminėjimu monografijoje, tai recenzija apie knygą, tai enciklopediniu straipsniu. Didžiulę simpatiją jis jautė Baliui Dvarionui, Jadvygai Čiurlionytei, Juozui Gruodžiui, Juliui Juzeliūnui, A. Dvarionienei, Sofijai Kymantaitei-Čiurlionienei, V. Čiurlionytei-Karužienei, A. Ambrazui, I. Prielgauskui, V. Bacevičiui, V. Klovai, O. Mesianui ir kitiems.

Valstybė ir muzika... Muzika ir valstybė... Du pagrindiniai V. Landsbergio kūrybos objektai. Valstybė ir Lietuvos valstybingumo stiprinimas — tikslas; muzika, daina — priemonė, tikslo realizavimo būdas. Pirmiausia siekiant laisvės. Ir čia kūrėjo tvirtas įsitikinimas, kad „Muzika visada gynė laisvę, pati būdama laisvės prieglobstis". Lietuvos valstybingumo atvejas ypatingas: valstybingumo tęstinumas: iš Mindaugo Lietuvos į Basanavičiaus Lietuvą — iš Basanavičiaus Lietuvos — į Landsbergio Lietuvą.

Prof. habil. dr.
Ona Voverienė

Prof. Vytautas Landsbergis su Čikagos lit. mokyklos mokiniais. Živilės Badaraitės nuotr.

Santaros-Šviesos 49-ojo suvažiavimo dalyvių būrelis.

Daiva Markelytė (iš k.), Ramunė Kubiliūtė, Ofelija Vainienė.

Santaros-Šviesos „senieji vilkai" (iš kairės): Raimundas Mieželis, Zenonas Rekašius, Vytautas Germanas, Julius Šmulkštys.

49-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas

Rugsėjo 6-8 d. Lemont, IL vyko 49-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas. Šiemet jis buvo trumpesnis, užuot keturių dienų, paskaitos buvo skaitomos tris dienas. Tačiau paskaitininkų ir klausytojų nepritrūko: kaip ir kasmet, suvažiavo nemažai santariečių iš įvairių JAV ir Kanados miestų, o taip pat atvyko vienas svečias iš Lietuvos. Šiais metais daugiausia dėmesio skirta literatūrai, politikai bei ekonomikai.

Suvažiavimą pradėjo Illinois universiteto Čikagoje (UIC) PLB Lituanistikos katedros doktorantė **Dalia Cidzikaitė** pranešimu „Filmo anotacija — iš paribio į vis labiau populiarėjantį žanrą". Filmų anotacijas autorė analizavo, pasitelkusi nemažai pavyzdžių iš lietuviškos ir amerikietiškos spaudos. Pagrindinis anotacijos tikslas — trumpai nupasakoti filmo turinį, informuoti, kuriame kino teatre jį bus galima pamatyti. Pasitelkti pavyzdžiui ir jų analizė, anot Dalios Cidzikaitės, liudija, kad amerikietiškos anotacijos pasižymi subjektyvumu, gyvesne bei išraiškingesne kalba, o lietuvių priešingai — jose akcentuojamas objektyvumas, atsiribojimas nuo skaitytojo. Lietuvių anotacijos pasižymi šalta ir formalia kalba. Tokio siauro ir beveik netyrinėto kultūros žanro tema daug kam pasirodė įdomi, daugelis pasižadėjo atidžiau skaityti, kas ir kaip rašoma apie filmą. Kiti piktinosi pačiu terminu („anotacija") , rėžusiu ausį, mat tai yra, šiaip ar taip, vienas iš tarptautinių žodžių, greičiau prigyjančių Lietuvoje, nei išeivijoje.

Antrasis kalbėtojas, Vašingtono universiteto (UW, Seattle) doktorantas Rimas Žilinskas, vienu ypu nubraukė Mackaus poezijos tyrinėjimų tradiciją ir pateikė savąją, naują Algimanto Mackaus poezijos interpretaciją. Savo pranešime „Neperskaitytas Algimantas Mackus: negrų klausimas ir tautinės literatūros kritikos ribos" jis teigė, kad Mackaus poezija peržengia lietuvių poezijos ribas ir privalo tapti Amerikos poezijos dalimi, nes „egzilis yra neįmanomas vien tik lietuvių kultūroje". Pranešimo autorius siūlo žiūrėti į Algimanto Mackaus poeziją, kaip į asimiliacijos istoriją. Anot jo, poeto eilėraščių rinkiniuose galima įžvelgti laipsnišką naujų sąlygų, egzilio refleksiją, pasitelkiant amerikiečių kultūros kontekstą, jos simbolius (pavyzdžiui, juodos Marijos simbolis). Rinkinio pavadinimą *Jo yra žemė* pranešėjas siūlo interpretuoti ne tik kaip „ši žemė yra Dievo", bet ir kaip „žemė, kuri nepriklauso lietuviams". Vidinis konfliktas, pasak Rimo Žilinsko, kyla dėl nesugebėjimo asimiliuotis į Amerikos kultūrą. Lietuvių ir amerikiečių nacionalizmo šviesoje iškyla tokie personažai kaip negras Džonas, žydas Jurekas, kurie yra to nacionalizmo (amerikiečių teoretikų tapatinamo su rasizmu) aukos. (Galima suabejoti, ar Mackus bus skaitomas amerikiečių ir ar jie geriau jį supras, net ir jei jo poezija atliepia Amerikos egzilio istoriją, be to, būtų gaila atiduoti Mackų amerikiečiams.)

Lietuvos Respublikos prezidento patarėjas **Julius Šmulkštys** pranešime „Ateinantys rinkimai Lietuvoje" pateikė savo prognozę apie tai, kokie dalykai bus svarbiausi šį rudenį Lietuvoje vyksiančiuose prezidento rinkimuose. Nors šiuose rinkimuose daugiausia progreso, pretendentai į prezidentus gali bandyti spekuliuoti tam tikrais politiniais ir ekonominiais dalykais, pavyzdžiui NATO ir ES fobijomis (Pavilionis, Andriukaitis), „Williams" bendrovės pasitraukimu. Pranešėjo nuomone, pirmaeiliai dalykai rinkimuose vienaip ar kitaip bus grįsti emociniu pagrindu („Williams"), o svarbiausias akcentas bus ne rinkimų programos, o asmenybės, jų išorinis patrauklumas. Tad ateinančius rinkimus Julius Šmulkštys vadina individų rungtynėmis. O tai, kad dalyvauja daug kandidatų, pasak jo, rodo Lietuvoje vykstantį normalų demokratijos procesą. (Paabejojęs dėl kitų pretendentų galimybių, dabartinio prezidento patarėjas Valdo Adamkaus galimybes laimėti ateinančiuose Lietuvos prezidento rinkimuose prognozuoti „pamiršo".)

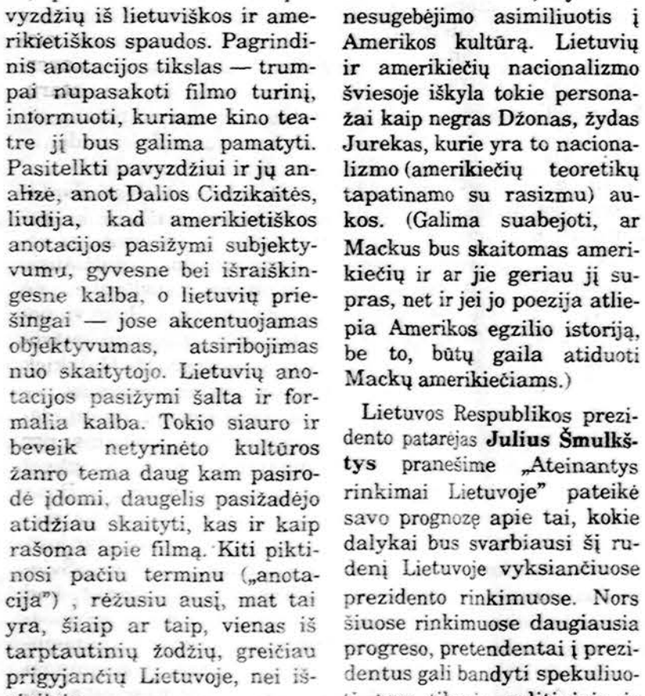

Rasa Avižienienė (iš k.), Horstas Žibas, Indrė Biskytė.

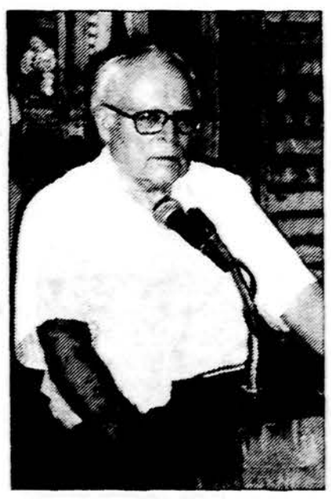

Rimvydas Šilbajoris

Literatūros profesorius **Rimvydas Šilbajoris** iš Columbus, OH, pranešime „Katekizmo prasti žodžiai" gręžėsi į lietuvių rašytinės kultūros ištakas — Martyno Mažvydo *Katekizmą*. Anot pranešėjo, Mažvydas lietuvių kultūroje liko visų gerbiamas ir niekieno neskaitomas. Profesorius siūlo pažvelgti į knygelės prakalbą kaip į literatūros tekstą, atrandant jame estetinį malonumą ir kartu suvokiant jį istoriniame, religiniame, politiniame kontekste. Ši knyga ateina kaip šeimos narė, kreipdamasi tiek į valdančiuosius LDK sluoksnius, tiek ir į valstiečius. Žodis Mažvydo prakalboje turėtų būti suprantamas kaip Kristaus metafora. (Nors pradžioje pranešėjas pacitavo Jakobsoną, kad „teksto vertę nulemia estetinis skaitytojo pasitenkinimas", klausant paskaitos pamokslo galima buvo patirti ir religinį pasitenkinimą).

Literatūrinius svarstymus tęsė ir kitas profesorius, ispanistas **Stasys Goštautas**, pranešimo tema pasirinkęs Pietų Amerikos rašytoją Jorges L. Borges. Pritaikęs Platono parafrazę Borges („O ką apie tai būtų pasakęs Borges?"), pranešėjas nagrinėjo šio rašytojo literatūrinius autoritetus, t.y., ką jis pats yra pasakęs apie vieną ar kitą rašytoją. Didelis dėmesys buvo skiriamas JAV rašytojams, nes Borges parašė įvadą į amerikiečių literatūrą. Tarp jo mėgstamiausių rašytojų pateko Hemingway, Faulkner, Capote, Poe, Edwards, Emerson, Whitman, Melville, nors Borges simpatijos ir antipatijos nebuvo nuoseklios. (Po gana ilgokos paskaitos galbūt kas nors savęs paklausė: „O ką apie tai būtų pasakęs Borges?").

Vincentas Vobolevičius.

Doktorantas iš Niujorko universiteto (NYU) **Vincentas Vobolevičius** savo pranešime sociologiniu žvilgsniu pažvelgė į ekonominę politiką, jo tema vadinosi „Pažinčių įtaka verslui buvusiose Sovietų Sąjungos valstybėse". Autorius, pasitelkęs statistinę teoriją, teigė, kad sovietmečio pažintys ir kontaktai turi didelę įtaką dabartinei posovietinių šalių tarpusavio prekybai. Kodėl svarbios tos pažintys?

Pažintys, ypač jei jos mezgėsi ne tik politikos koridoriuose, bet ir pirtelėse bei medžioklėse, mažina eksporto riziką ir kaštus. Tie patys žmonės, kurie buvo įtakingi anuo metu, dabar tapo kapitalistiniais „menedžeriais". Reakcijos iš klausytojų susilaukė pranešėjo teiginiai, kad į komunistų partiją dažnai stojo žmonės, kurie buvo iš prigimties veržlūs ir aktyvūs, ir tik tokiu būdu tuo metu galėjo save realizuoti, ir kad buvusių komunistų partijos narių skaičius įtakoja posovietinės prekybos su Rusija procentą. Kitaip tariant, juo valstybėje daugiau buvo komunistų partijos narių, tuo didesnė prekyba su Rusija.

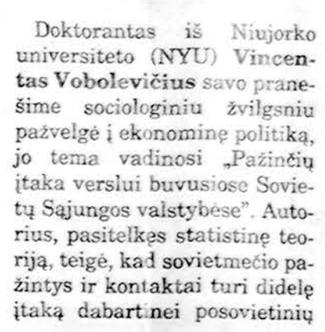

Kęstutis Keblys.

Paskutinis penktadienio kalbėtojas **Kęstutis Keblys** pristatė neseniai A. Mackaus knygų leidimo fondo išleistą Rimo Vėžio poezijos knygą *Šešėliai veidrodyje*. Replikavęs į pirmojo pranešimo temą, Keblys teigė perskaitysiąs knygos anotaciją. Ši poezijos rinktinė, anot jo, yra greičiausiai pastebėta ir recenzuota Lietuvoje knyga (turima galvoje Sigito Parulskio recenzija kultūriniame savaitraštyje *Šiaurės Atėnai*). Kęstutis Keblys sakė, kad kritikai visai nėra reikalingi (jie turėtų eiti velniop), reikalingas skaitytojas, kuriam knyga patiktų — per šeštadienio literatūros skaitymus klausytojai įsitikino, kad knyga gera. Prie Rimo Vėžio eilių, grįstų paradokso logika — naudojant „nejuokingą užtaisą, kur atomazga padaro situaciją juokinga", gerai dera Tomo Kirvaičio iliustracijos.

Audronė Savickaitė.

Šeštadienio sesiją pradėjo Illinojaus universiteto PLB Lituanistikos katedros magistrantė **Audra Savickaitė** tema „Propagandos apraiškos Antano Škėmos dramoje *Pabudimas*. Ji išdėstė keletą propagandos supratimų, palygino plakatų propagandą ir literatūrinę. Vienas propagandos apibrėžimų — bet kokia pastanga sąmoningai įtakoti individą. Kaip kraštutines propagandos formas autorė paminėjo 2-ojo Pasaulinio karo agitaciją ir pokario (istorines) įtakas. Daug dėmesio pranešėja skyrė moterų paveikslams Škėmos dramoje, jų kūno ir dvasios priešpriešoms. (Paskaita gal ir būtų susilaukusi komentarų, bet pranešėja dar paskaitos pradžioje atmetė politizuotą propagandą kaip antraeilę, todėl nebeliko kam ir apie ką politikuoti).

Tarptautinių biržų specialistė **Ofelija Vainienė** su **Horstu Žibu** kalbėjosi apie investicijas Lietuvoje. Dirbdama vienoje JAV investicinių firmų, ji investuoja į Europos, Pietų Amerikos valstybes, Aziją, paskutiniu metu žvelgia į Rytų Europos biržas. Tad į Lietuvą ir kitas Rytų Europos šalis keliaujanti finansų specialistė pirmiausia susipažįsta su tų vietų ekonomika, mokesčių sistema, stengiasi perprasti jų verslo etiką. Kai kurioms mažoms šalims, tarp jų ir Lietuvai, anot jos, yra būdingas naivumas ir idealizmas, kai tuo tarpu verslo sandoriai reikalauja daugiau pragmatizmo. Abu pokalbio dalyviai priėjo išvados, kad investicijos Lietuvoje yra vertinamos ne iš ekonominės, bet ideologinės, politinės pusės. Rytų Europos valstybės, tame tarpe ir Lietuva, dažnai mano, kad užsienio investitoriai ateina su intencija padėti, o ne tam, kad gautų pelno. Vis dėlto, pasak pašnekovės, lietuviai moka išsikapstyti.

Pranė Šlutienė (iš k.), Irena Guilford, Violeta Kelertienė, Rimvydas Šilbajoris.

Visos nuotraukos — Juliaus Lintako

Algimantas Gureckas skaitė pranešimą „Globalizacijos pavojus demokratijai ir individo laisvei". Pripažindamas globalizacijos procesų neišvengiamumą, pranešėjas akcentavo valstybės reikalingumą verslui, kad ši apsaugotų „verslo bendrovių dangoraižius nuo terorizmo". Tačiau, anot jo, kontroliuoti ar apsaugoti verslą atskiros valstybės nebegali, kadangi bendrovės išsiplėtė už vienos valstybės ribos. Globalizacijos procesai visame pasaulyje sukelia pasipriešinimą (antiglobalistų protestai Seattle, partizaniniai karai Nepale,

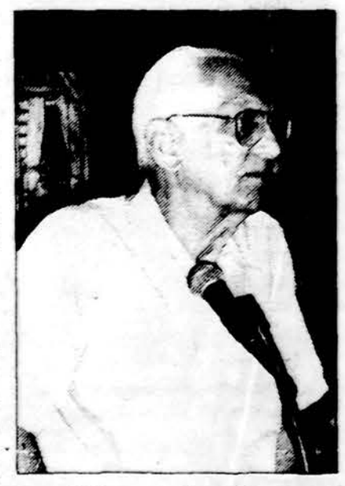

Algimantas Gureckas.

Nukelta į 3 psl.

Frankfurto kronikos

Remigijus Misiūnas

Atėjo — diena, kurios tiek laukta, apie kurią tiek šnekėta ir kurios taip bijota. Pirmoji tarptautinės Frankfurto knygų mugės diena. Atėjo išbandymas, kurį daug kas prieš pusantrų metų, kai Lietuva priėmė pasiūlymą būti Frankfurto mugės garbės viešnia, vadino savižudišku. Atėjo — ir jau virto istorija — daugybė ginčų, aistrų ir karštligiško pasirengimo darbo, kurį lydėjo įvairūs nesusipratimai.

Atėjo 2002-jų spalio 8-oji ir penkta vakaro, kai dar daug leidėjų skubėjo baigti įsirengineti savo stendus, prasidėjo oficialus mugės atidarymas. Kalbėjo daug garbingų ir aukštų Vokietijos pareigūnų, o nuo lietuvių — poetas Sigitas Geda ir prezidentas Valdas Adamkus. Sako, vokiečius labai nustebino jo gera vokiečių kalba ir jie jam nepagailėjo audringų plojimų, o poeto pasisakymas, kiek teko girdėti, nebuvo toks geras, kokio buvo tikėtasi. Na, bet poetas lieka poetu. Septintą valandą įvyko oficialus Lietuvos, kaip garbės svečio, ekspozicijos atidarymas. Vėl susirinkusiems kalbėjo V. Adamkus ir Kultūros ministrė R. Dovydėnienė, bet, negirdėjus jų pasisakymų, telieka spėlioti, apie ką. Gali būti apie tai, ką ši mugė reiškia Lietuvai. Tačiau kaip atrodė bendrame mugės fone lietuviška knyga, ko gero paaiškės tik po kelių metų, ir tik tada bus galima pateikti tikslų 2002-jų Frankfurto mugės vaizdą. Jis bus dėstomas ir iš dalyvių liudijimų, ir iš žurnalistų reportažų, atmetus jų autorių subjektyvius pastebėjimus, nes, kad ir kaip mėgini išlikti objektyvus, tai neįmanoma tokios didelės mugės šurmulyje, kur galvą gali guldyti tik už tai, ką matei ar pats girdėjai. To negali išvengti ir šių eilučių autorius, tad tai, ką jūs skaitote, galima pavadinti asmenine R. Misiūno Frankfurto kronika. Ir kad ją pradėti, reikia grįžti kiek atgalios, į spalio 7 d. rytą, kai nuo Vilniaus Gintaro viešbučio pajudėjo du autobusai, pilni leidėjų, knygų prekybininkų ir kitų su knyga susijusių žmonių. Bet tai buvo tik dalis tų, kurie išsiruošė į Frankfurtą — daug kas skrido lėktuvais, važiavo savo transportu. Neišvengta ir nutikimų — autobusas, kuriuo važiavo ir jūsų nuolankus tarnas, sulūžo Lenkijoje.

Visa laimė, kad kelione besirūpinusi turizmo agentūra „Svitė" sugebėjo greitai rasti jam pamainą ir kelionę buvo galima tęsti. Tik gaila, kad, nepaisant visų vairuotojų pastangų, po dviejų dienų kelio Frankfurtą tepavyko pasiekti, kai visos oficialios kalbos jau buvo pasakytos ir jau buvo geriamas vynas, o fone kažkokie muzikantai triukšmingai derino instrumentus. Bent taip atrodė po kelionės apsvaigusioms galvoms, tačiau žinovai pasakė, kad tai buvo garsiojo V. Ganelino džiazo trio koncertas, dėl kurio tiek ginčytasi, ar jis tinka tokioje vietoje. Gaila, nesu džiazo didelis gerbėjas ir, juo labiau, ekspertas, tad negaliu spręsti, kas teisus, ar sakę, kad koncertas buvo geras, ar tvirtinę, kad iš garsios grupės teliko tik vardas.

Skruzdėlynas stende priminė studentišką bendrabutį paskutinę naktį prieš egzaminą — buvo montuojamos paskutinės lentynos, dėstomos knygos ir slepiamos šiukšlės, o netrukus pasirodė pirmieji garbingi svečiai. Pirmas atėjo prezidentas V. Adamkus su žmona, vėliau ir kiti politikai, tarp kurių buvo ir tokių, kurie neišskentė neužsiėmę ir 'knygos politika' — jie ėmė dosniai žerti patarimus, į kurią lentyną kokią dėti, o, pamatę, kad leidėjai tik pritardami galvom telinksi, patys, pasiraitoję rankoves, ėmė savo žodžius versti kūnu.

Nuo mugės karštinės nebuvo įmanoma pasislėpti ir viešbutyje — įsijungus televizorių pasirodė prieškarinio Vilniaus vaizdai, o balsas už kadro, kiek leido suprasti minimalios vokiečių kalbos žinios, kažką pasakojo apie Lietuvos žydus. Kas matė, pasakojo, jog vokiečių televizijos rodė interviu su I. Ivanauskaite ir J. V. Paleckiu.

Bet oficialus atidarymas — tik menkas mugės žiedelis. Pirmosios uogelės sunoko trečiadienį, pirmą visą mugės darbo dieną, kai prasidėjo Lietuvos programa mugėje. Leidėjų stende įvyko A. E. Senn knygos *Lithuania Awekening*, J. Kunčino, T. Četrausko ir A.† A. Jonyno knygų vokiečių kalba pristatymai bei pokalbis apie Vilniaus getą, kurį vedė E. Zingeris.

Centrinėje Lietuvos prisistatymo ekspozicijoje, vadinamajame Forume, vyko diskusija apie lietuvių moterų rašytojų kūrybą, kur dalyvavo E. Juodvalkė, J. Ivanauskaitė ir V. Juknaitė, taip pat apie vėlyvąją lietuvių emigraciją ir jos literatūrą, kur V. Kelertienė šnekino S. T. Kondrotą, G. Kanovičių ir T. Venclovą ir, ko gero, visos lietuvių programos 'vinis' — diskusija apie komunizmo palikimą, kur dalyvavo G. Kirkilas, V. Landsbergis, garsus rusų disidentas S. Kovaliov ir W. Leonhard.

Diskusija apstulbino nuo pat pradžios — tiek buvo sulaužyta iečių dėl pradinių jos dalyvių politinių pažiūrų ir kaip kompromisas į ją įtrauktas G. Kirkilas, tačiau diskusijos vedėjas Romas J. Misiūnas (prašau nepainioti su šių eilučių autoriumi) paskelbė, kad G. Kirkilas turės palikti diskusiją, dar jai kaip reikalas neprasidėjus, nes jo laukia lėktuvas... Tai kam tada buvo reikalingas toks triukšmas, kad G. Kirkilas, perskaitęs iš lapo anglų kalba parašytą pasisakymą, tuoj pat išlėktų, palikęs savo oponentus vienus šnekėti...

Lietuvos trečiadieninę programą mugėje pabaigė saksofonisto P. Vyšniausko koncertas Forume, bet ji dar vyko iki vėlaus vakaro už mugės ribų — įvairiose Frankfurto vietose buvo organizuoti lietuvių rašytojų skaitymai ir lietuvių dokumentinių filmų seansas. Tiek laukta diena sudegė kaip degtukas, tačiau liepsna buvo tokia akinanti, kad kol kas neįmanoma dorai susivokti jos įspūdžiuose. Galbūt tai bus galima pradėti daryti vėlesnėmis mugės dienomis, kai jau bus galima pajusti jos ritmą.

Algimantas Valantiejus.

Sekmadienio rytą pranešimą skaitė svečias iš Lietuvos, Klaipėdos universitete sociologiją dėstantis **Algimantas Valantiejus.** Savo paskaitoje „Intelektinės ir socialinės reflektyvumo sąlygos šiandienos Lietuvoje" autorius analizavo sąlygas liberaliai ir pilietiškai visuomenei rastis bei integracijos į Europą socialines prielaidas. Viena svarbiausių tokių sąlygų — tai individo laisvė, kuri turėtų būti teisiškai apsaugota. Integracijos į Europą procesas tikrai nėra lengvas ir paprastas, nes visų pirma reikalauja paties individo apsisprendimo, jo aktyvaus dalyvavimo, stiprinant socialinį solidarumą. Juo labiau, kad, pasak pranešėjo, integracijos tikslai yra daugiau vidiniai, kur didelį vaidmenį vaidina faktoriai. Globalizacijoje labai svarbus lokalus dalyvavimas. Integruojantis į Europą, svarbu iš naujo peržiūrėti nacionalizmo, tautiškumo identiteto santykį, o taip pat nepainioti pilietiškumo ir tautiškumo sąvokų. Nacionalizmas, pasak pranešėjo, patiria krizę, nors kai kurios jo formos, pavyzdžiui, ksenofobija, t.y. neapykanta kitoms tautoms, rasėms, religijoms, gali sustiprėti. (Deja, sociologinis diskursas nesusilaukė lygiavertių klausimų ir komentarų, matyt, vis dar sunku pasirinkti vieną iš dviejų identitetų: tautinį ar pilietinį.)

Apibendrinant 49-ąjį Santaros-Šviesos suvažiavimą, galima pasakyti, kad ypatingų atradimų nebuvo, o didžiausio populiarumo susilaukė ne tiek paskaitos, kiek gyvi pokalbiai. Deimančiukai sužybčiodavo dialoguose. Gal kiek pribląso ir entuziazmas — apie jaunų žmonių, naujų idėjų stygių buvo kalbama per organizacinį posėdį, vykusį penktadienio vakarą. Buvo net siūlymų ateinančiais metais surengti jubiliejinį ir kartu paskutinį Santaros-Šviesos suvažiavimą. Žinant, kad Santaros-Šviesos suvažiavimas nenutrūko (ir nenutrūktų), nes sėkmingai jau kelintus metus vyksta Lietuvoje, beje, pritraukdamas nemažai jaunimo, toks svarstymas apie suvažiavimo nutraukimą išeivijoje iš dalies atrodo pagrįstas. Socialinis, politinis ir kultūrinis kontekstas, apie kurį dažniausiai kalbama suvažiavimuose, yra Lietuvoje. Ir pasiekiamas, nes daugelis santariečių iš Amerikos nuvyksta ir į pastaraisiais metais Vilniuje — Anykščiuose birželio mėnesį rengiamą konferenciją. Kita vertus, suvažiavimų Amerikoje tęstinumas santariečių jau svarstomas nebe pirmi, turbūt ir nepaskutiniai, metai — abejonės prasidėjo tuoj pat po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo — bet „Santara" čia vis dar tebevyksta. Kaip ten bebūtų, ir šiemet į paskaitas susirinko daug žmonių, ypač šeštadienį. Ir neatrodo, kad susirinkusiems teko nuobodžiauti.

Žydrūnas Drungilas

Palydint naują antologiją į Frankfurto mugę

A. Landsbergis

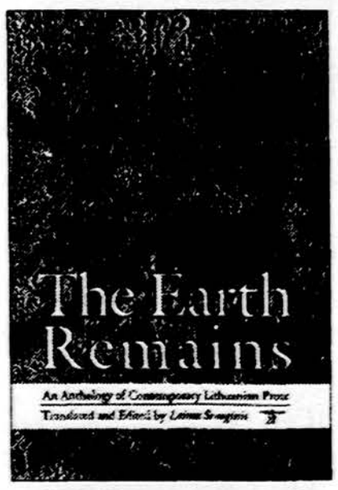

Kaip likimas mėgsta pokštauti su mūsų darbais ir jausmais! Vos patyręs ir apsidžiaugęs, kad šiuometinei Frankfurto mugei baigiama ruošti nauja lietuviškosios prozos antologija anglų kalba, gaunu laišką iš Ted Melnechuk, mokslininko ir poeto, išvertusio daugelį lietuviškų eilėraščių ankstesniosioms antologijoms. Jis siunčia iš *The New Yorker* iškirptą straipsnį apie jau senokai pensijon išėjusį vieną to žurnalo redaktorių. Su savo prierašu: „I protest!"

Skaitau straipsnį ir staiga sustoju. Ar tai likimo pirštas? Pasirodo, tasai buvęs redaktorius, norėdamas pavairinti savo rutiną, pradėjo rinkti, anot jo, „ypatingas knygas", kurios patraukia „po du tris skaitytojus". Kai kurie pavadinimai: *Įstatymas ir jūsų šuo, Kūrybingas nemigas, Svetimoteryste ir perskyros Kalvino Ženevoje, Mezgimas su šunų plaukais*, ir ... *Selected Lithuanian Short Stories*.

Perskaitęs paskutinįjį pavadinimą, pajutau dūrį. (Ir supratau, koksai taiklus popromanuose dažnai vartojamas sakinys: „Tie žodžiai pervėrė jo širdį".) Juk tos *Rinktinės lietuviškos novelės* (1963 m.) buvo vienas pirmųjų a. a. Stepo Zobarsko lietuviškajai raštijai garsinti įsteigtos leidyklos „Manyland Books" leidinių. Su juo prasidėjo ir mudviejų ketvirtį šimtmečio užtrukęs bendradarbiavimas bei draugystė.

„Vienas tų tomų, kurių niekas nenuims nuo lentynos, neatvers, nediskutuos, nerecenzuos..." Nejau mūsų pastangos buvo tiek tevertos? Šunų plaukais užmarščiai numegztos antologijos? Taip buvau bepradedąs grimzti į lietuviams būdingą lyrišką bedugnį graudulį, bet dar suspėjau laiku susitvardyti ir, pastvėręs pluoštą popierių, vėl iškilau į paviršių.

Tie popieriai patvirtino, kad antologijos atgarsis pralenkė mūsų drąsiausias viltis. Ją recenzavo bent tuzinas žurnalų ir laikraščių. „Šviežumas, paprastumas, energija — skaitytojas tikisi atrasti šias savybes ir jas gausiai atranda" — teigė Londono *Times* literatūrinis žurnalas (TLS) savo pirmajame straipsnyje apie lietuvių literatūrą. „Vertinga paslauga šiai šaliai ir vakarų literatūrai", akademinį pasaulį užtikrino *The American Slavic and Eastern European Review*. Tokių recenzijų dėka antologiją įsigijo daugelis viešųjų ir universitetinių bibliotekų. Šunų plaukų megztinį užmaukšliname *The New Yorker* buvusiam redaktoriui!

„Manyland Books" išleido dar vieną, stambesnę antologiją, *The Lithuanian Short Story 50 Years* (1977), kuri susilaukė nemažesnio dėmesio.

Su tokiais prisiminimais žvelgiu į naujagimės antologijos *The Earth Remains* (Žemė išlieka) turinį. Vertėja ir redaktorė Laima Sruoginytė, dabar dėstanti literatūrą ir vertimo meną Maine universitete, buvo paruošusi ir 1997 m. Vilniuje išėjusią poezijos, prozos bei dramos rinktinę, *Lithuania in Her Own Words* (Lietuva savo pačios žodžiais). Ši antologija jau spėjo atrasti naujų draugų lietuvių raštijai. Abiejų rinktinių leidėja „Tyto Alba" yra iškalbus įrodymas, kad posovietinėje kartoje yra išradingų, idealistiškų ir praktiškų žmonių, kurie moka bendrauti su savo tautiečiais bei su pasauliu ir, nepaisydami ribotų išteklių, padaryti stebuklų. (Įsidėmėtinas pavyzdys lietuvių valdininkijai!)

Vienuolikai autorių atstovaujanti, antologija nesiriboja novelėmis. Šalia jų (Ichoko Mero, Romualdo Granausko, Marko Zingerio, Algirdo Landsbergio, Bitės Vilimaitės, Vandos Juknaitės) randame ištraukas iš a. a. Dalios Grinkevičiūtės tremties prisiminimų knygos *Lietuviai prie Laptevų jūros;* Sauliaus Šaltenio apysakos *Duokiškis*; ir neseniai mirusio Ričardo Gavelio, Jurgio Kunčino, Renatos Šerelytės, Herkaus Kunčino, ir Jurgos Ivanauskaitės romanų. Šie tekstai suporuoti su trumpais autorių esė apie savo kūrybą. Ypač užsieniečiams pravers net keturi įvadai. Kritikas ir vertėjas Laimantas Jonušys sutelkia savo žvilgsnį į „pereinamojo laikotarpio literatūrą". Poetė, kritikė ir vertėja Laima Sruoginytė aprašo savo patirtį ir drauge savo kelią į Lietuvių raštiją, dar okupuotoje, atgimstančioje ir jau atgimusioje Lietuvoje. Ji taip pat prideda trumpą Lietuvos istorinę apžvalgą bei savąsias vertėjos ir redaktorės pastabas.

Naujoji antologija oficialiai išeina į pasaulį Frankfurto knygų mugėje. Jos laukia išsamūs užsienio ir lietuvių kritikų narpliojimai bei vertinimai. Pasitikdami ir išlydėdami ją į pasaulį, kuriame voratinkliai ir šunų plaukai „draikos be vėjo", palinkėkime antologijai dar platesnio ir palankesnio atgarsio kaip jos pirmtakėms.

Žydrūnas Drungilas (kairėje) ir Rimas Žilinskas.

Santaros-Šviesos suvažiavimas

Atkelta iš 2 psl

Pietų Amerikoje, stiprus pasipriešinimas sekuliarizacijai ir amerikanizacijai islamo kraštuose). Pasak pranešėjo, tik demokratinė valstybė geriausiai gali atstovauti savo piliečiams ir įsikišti į globalizacijos procesus, nes globalinės verslo bendrovės socialinių reformų nevykdo. Gureckas teigė, kad mažoms valstybėms, tokioms kaip Lietuva, savo pastangas įprasminti daug lengviau, nes valstybė arčiau savo piliečių. Iš salės buvo prieštarauta, kad valstybės vaidmuo nėra toks didelis globalioje visuomenėje ir kad globalizacijos baubas yra išpūstas, nes globalizacijos procesai vyksta jau seniai.

Birutė Putriūtė Serota.

Ray Filip.

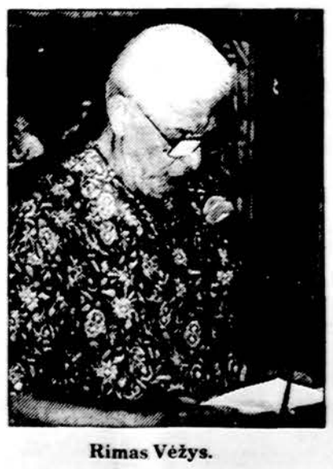

Rimas Vėžys.

Po prezidento Valdo Adamkaus sveikinimo, perskaityto jo patarėjo Raimundo Mieželio, suvažiavime buvo kalbamasi apie užsienio lietuvių patirtį dirbant Lietuvoje. Pokalbį su Rasa Avižieniene ir Indre Biskyte, kaip ir visą suvažiavimą, vedė **Horstas Žibas.** Abi Lietuvoje dirbo apie 6-8 metus. Indrė į Lietuvą nuvažiavo per Taikos korpusą, dirbo Klaipėdoje ir Vilniuje, kur vedė verslo planavimo seminarus. Džiaugėsi, galėjusi pagyventi laisvoje Lietuvoje ir pamatyti kultūrą vietinio žmogaus akimis. Rasa Lietuvoje dirbo su „HR Strategies", konsultavo žmones išteklių klausimais, dirbo su vakarietiškom firmom. Jai taip pat darbas Lietuvoje didelių pastangų nekainavo. Anot Rasos, nieko nereikia daryti, kad įrodytum, jog esi lietuvė, svarbiausia — nesijausti pranašesniu ar menkesniu už kitus. H. Žibas taip pat dirbo kurį laiką Lietuvoje: konsultavo verslo klausimais, padėjo prezidentūroje. Nors abi pašnekovės minėjo gerus patyrimus, dirbant Lietuvoje, apie lietuvius prieita ir tam tikrų bendrų, ne tokių teigiamų, išvadų: jie esą atsargūs žmonės, vengia atsakomybės, nes bijo kritikos, neatskiria darbo atsakomybės nuo asmens atsakomybės.

Pokalbį apie patirtį dirbant Lietuvoje savotiškai pratęsė ir žaismingai papildė **Aušros Veličkaitės** vestas pasikalbėjimas su lietuvių kilmės rašytojais, kuriančiais anglų kalba. Apie savo patirtis angliškai ir lietuviškai, eilėmis ir anekdotais dalijosi **Irena Mačiulytė-Guilford, Ray Filip, Antanas Šileika** (Kanada), **Birutė Putriūtė-Serota** (JAV). Aušra Veličkaitė rašytojus, gimusius apie 1950-uosius metus, provokavo klausimais apie jų lietuvišką identitetą, apie lietuviškumą jų kūryboje. Rašytojams tokie klausimai nepasirodė sunkūs, atvirkščiai — jų pasisakymai kai kada priminė mažą improvizuotą spektaklį. Ray Filip (Raimondas Filipavičius) sakėsi esąs pasaulio egzilės pilietis, jam asmeninis identitetas yra kelionė, apie tai jis poetiškai pasakė: „kai pamatau vėliavą, atiduodu pagarbą vėjui". Birutei Putriūtei, keliaujant po Europą, smagių nepatogumų sukėlė jos vardas, kai kuriose Europos kalbose reiškiąs „negražius" dalykus. Irene Guilford į klausimą „Kur jūsų tėvynė?" atsakė, jog vienareikšmio atsakymo nėra. Antanas Šileika taip pat pasisakė nežinąs, kur jo gimtasis kraštas, negalįs atiduoti pirmenybės nei Lietuvai, nei Kanadai. Jo tėvynė — tėvų pasakojimai. Tačiau visi rašytojai prisipažino, kad lietuviškumas jų kūryboje atsispindi: ar tai būtų vidinis rimas, kaip Ray Filip poezijoje, ar humoristinės situacijos — kaip Antano Šileikos prozoje. Tad provokacija, rodos, pavyko: rašytojai išsidavė esą truputį „lietuviški", o ta lietuviškumo „našta", kaip buvo galima suprasti, jiems netgi maloni.

Po kalbų apie kūrybiškumą ir lietuviškumą tiesiog pereita prie poezijos ir prozos. Poezijos vakare savo eiles skaitė Vitalija Bogutaitė, Birutė Putriūtė-Serota perskaitė novelę apie Marquette Parką, Rimas Vėžys — ironiškų eilėraščių iš savo naujausio rinkinio, o Ray Filip pažėrė pluoštą „odžių" Kryžių kalnui, mylimajai, golfo žaidimui.

Prisimenu namelį, tą gimtinį savo...

Magdaleną Birutę Stankūnaitę-Stankūnienę išeivija labiau pažįsta kaip dailininkę – grafikę, tapytoją, tekstilininkę, daugelio parodų autorę, ir gal mažiau – kaip mecenatę. Proga pakalbėti apie tai atsirado iš Lietuvos atėjus žiniai apie jos naują dovaną Lietuvai – 50,000 dol. ji paaukojo Vilkaviškio kraštotyros muziejui įrengti Paežerių dvaro oficinoje. Pinigai paskirti oficinos remontui.

O Lietuvoje atvirkščiai – Magdalena Birutė Stankūnienė labiau žinoma kaip dovanų karalienė (M. Mažvydo bibliotekos archyvų skyriaus vedėjos Silvijos Velavičienės žodžiais). Jos gražieji namai Čikagoje greitai taps panašūs į vienuolyną, nes juose be keletos naujausių pačios paveikslų ir pačios susiremontuotų senų baldų greitai nieko neliks. „Kai vyras mirė, pagalvojau – o kam man visas tas turtas reikalingas!? Aš juk jo nenusinešiu į kapus. Tegu žmonės pasidžiaugia dar man gyvai esant". Pati išardžiusi antikvarinius stalus, kréslus, supakavusi krištolo indus ir stalo sidabrą bei įvairias kelionėse sukauptas kolekcijas, išsiuntė į Vilkaviškio muziejų. Ji ir visus savo meno darbus yra padovanojusi (šią vasarą dziaugsmingai jos naujausių batikos darbų kolekciją priėmė Biržų kraštotyros muziejus; darbų yra Plungėje, Rietave, Kretingoje, Skuode ir kt.). Kaip kiti turi silpnybę taupyti, taip Magdulė nuo vaikystės turėjo silpnybę dalyti. Ji dar ir puiki pasakotoja, todėl labai ryškiai gali įsivaizduoti, kaip maža mergaitė Oželių vienkiemyje spaudusi iš tėvelių ir jų svečių litą, kad galėtų išdalyti savo žaidimų draugams – samdinių vaikams. Dainelių, eilėraštukų išmokusi mokykloje, viso to grįžusi mokė jaunesnius žaidimų draugus namie ir, svečiams atvažiavus, rodė jiems programas, už tai imdama mokestį. Atlyginimą išdalijus, žinoma, jai nieko ir nebelikdavo, bet jai nieko ir nereikėjo, nes namai buvo visko pertekę.

– Didžiuojuosi savo tėvu, – sako Magdalena, – kuris savo broliui atidavė ūkį.

O buvo taip: vyresnysis brolis, turėjęs paveldėti tėvų ūkį, vedė samdinę mergaitę ir supykino tėvą, kuris palikimą užrašė jauniausiam sūnui – Jonui, būsimam Magdulės tėvui. Šis suprato brolį ir jam pritarė, todėl iš ūkio tepaėmė tik svirną, kurį vėliau persikėlė į užkuriomis gautą Oželių vienkiemį.

– Duoti man visada buvo palaima, bet aš visada gaudavau atgal, – sako Magdalena. – Prie daiktų aš neprisirišu, tik prie žmonių.

Atrodo, kad tokio likimo buvo ir jos tėvelis Jonas Stankūnas. Jis, išvykęs į Ameriką, susidėjo pinigų ir grįžęs vedė turtingą nuotaką, išmokėjo žmonos seserims dideles pasogas. Davęs kitiems, apsčiai gaudavo ir pats.

– Aš gyvenime gavau daug meilės, todėl suprantu kitus. – sako Magdalena.

Kur ji begyveno, kokie laikai bebuvo, visada šalia jos atsirasdavo žmonių, kurie jai padėjo, dalinosi su ja. O didžiausias jos ramstis ir bendrininkas buvo vyras Jonas Stankūnas, kuris, nors mate žmonos ne visada valdomą aistrą dalyti, bet jos ne tik nestabdė, bet ir pats įsitraukė.

Buvo toks linksmas atsitikimas iš Magdulės gyvenimo (apie ją negalima kalbėti liūdnai ar rimtai, nes visus savo gyvenimo atvejus ji papasakoja su humoru, kaip anekdotus). Taigi, eilinį kartą Magdulei reikėjo pinigų, ir nė daugiau, nė mažiau – 1,000 dol., kuriuos ji norėjo duoti vienam iš pusbrolių („Negaliu pamiršti, kokios geros vaikystėje man buvo tetos, todėl jaučiau pareigą padėti jų vaikams"). Nors žinojo, kad vyras duotų, jeigu tik paprašytų, bet prašyti vis dėlto buvo nedrąsu, todėl ji sugalvojo tuos pinigus sutaupyti. Jie neseniai buvo pirkę namą, aplink kurį reikėjo sėti naują žolę. Išsikvietė meistrus, kad šie paskaičiuotų, kiek tas malonumas kainuotų. Šie vyrui girdint nustatė 800 dol. kainą. Tada kitą rytą, išleidusi vyrą į darbą, kibo į pieveles, kurios buvo kaip šernų išknistos – su duobėmis nuo išrautų medžių. Kiaurą dieną rausė, karučiais vežiojo žemes, išlygino paviršių ir, pati parsivežusi, paklojo žolę. Vakare vyras stebėjosi, kad meistrai taip greitai pievelę sutvarkė, o sužinojęs tiesą ir supratęs žmonos gudravimą, be komentarų išsitraukė 1,000 dol.

Magdalena Birutė Stankūnienė Vilkaviškio kraštotyros muziejuje, prie savo dovanotų eksponatų stendo.

Taip ji buvo išmokinta – viską reikia užsidirbti. Šis epizodas primena panašų iš vaikystės, iš tėvų namų. Magdulė norėjo aukoti tais laikais statomai Prisikėlimo bažnyčiai Kaune, bet tėvelis pasakė, kad ji tuos pinigėlius pirmiausia turinti užsidirbti. Todėl Magdulė ilgai kieme rinko žasų plunksnas, kad užsidirbtų keletą centų ir galėtų į bažnyčios sieną įmūryti ir keletą savo plytų.

Bet pačiai dovanų karalienei gyvenimas buvo ne rožėmis klotas. Magdalena Stankūnienė dažnai padūsauja, kad tais laikais, kai Lietuva buvo okupuota, jos bendro likimo broliai išeivijoje nesuprato jos gerų norų ir vadino „rūžava" dėl to, kad ji lankė Lietuvą, gimines, muziejus ir dovanodavo – paveikslus, dolerius ką nors suremontuoti, pačios sukauptus menotyros rinkinius ir kt. Tai darė iš meilės Lietuvai, kuri buvo ir tebėra antroji jos aistra. O jos meilė tėvynei nėra sentimentalios ponios poetiški svajojimai. Šioje srityje ji turėjo žiaurios patirties ir mylėti taip, kaip jai atrodo geriausia, ji turi teisę.

– Prisimenu, kai 1941 m. birželio 15-os naktį Vilkaviškį mūsų vagonai pajudėjo, atrodė, kad man lengviau būtų, jeigu kas krūtinę praplėštų ir širdį išimtų. Toks baisus skausmas, kad Lietuvos daugiau nebematysiu...

Ji pasakoja, kaip jų šeima – motina su trimis dukterimis, sūnumi ir 90-mečiu tėvuku vagone laukė išvežimo į Sibirą. Šeimos galva jau buvo peršautas namie ir ligoninėje miręs. Bet tą naktį įvyko stebuklas, – kažkieno užtarta prieš pat traukiniui pajudant į Rytus, Stankūnų šeima buvo paleista. (Laikinai, nes po karo, vaikams pasitraukus į Vakarus, motina vis dėlto buvo išvežta į Sibirą ir 10 metų išgyveno tremtyje.) Magdalena prisimena, motinos žodžius: reikia atleisti ir iliustruoja kitu atsitikimu. Joms jau grįžus namo iš Vilkaviškio, į kiemą jauni ginkluoti vyrai įvedė du suimtuosius, matyt, vietinius komunistus ir kreipėsi į šeimininkę: „Sakyk, Stankūniene, šaut juos ar palikti? Juk tavo vyrą nušovė". „Ką jūs sau galvojat, juk jie vaikų turi! Mano vyro buvo mirusios. Eidavo pakiemiais, ieškodama sau močiutės ir, suradusi seną moterį, prašydavo jos sekti pasakas. Ir dabar, prisimindama tuos gražius laikus, ji nori ką nors padaryti senų žmonių labui. Įrengtų namelius, kuriuose kartu gyventų seneliai ir vaikai (kaip matė Danijoje), kad vieni iš kitų patirtų meilės (vieni senatvėje, kiti vaikystėje). Gal tai įvyks gimtuosiuose Oželiuose, kuriuos atgavo brolis Jonas Vytautas Stankūnas.

Audronė V. Škiudaitė

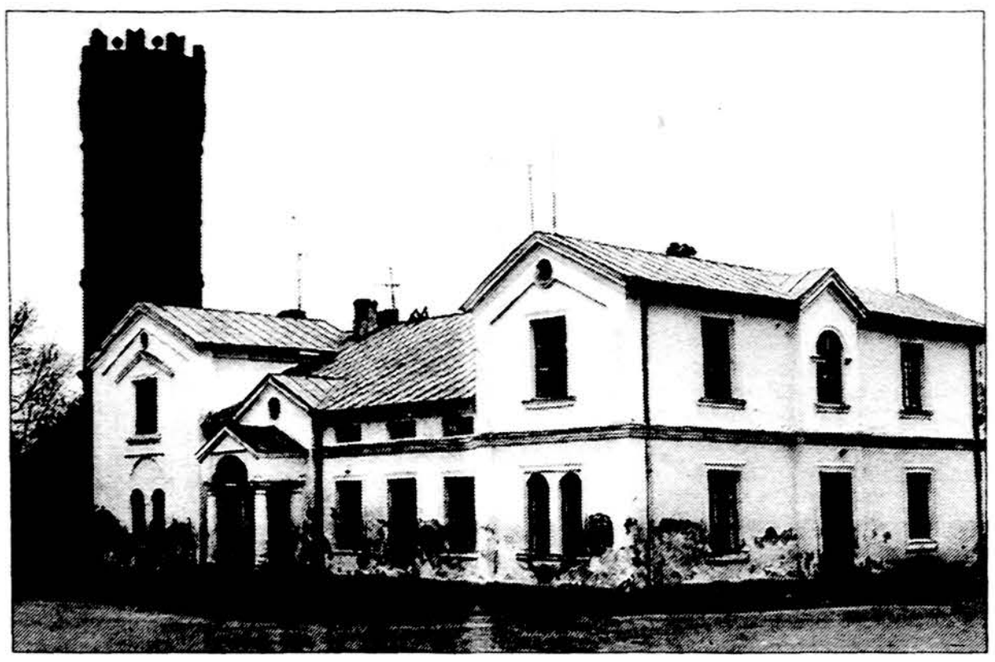

Paežerių dvaro oficina, kurią restauruoti ir kurioje įrengti Vilkaviškio kraštotyros muziejų Magdalena Birutė Stankūnienė paskyrė 50,000 dol.

Jau 20 metų...

Š.m. spalio 17 d. sukanka 20 metų nuo Antano Petrikonio mirties. Ta proga jį prisimena broliai Juozas, Viktoras, sesuo Albina (Lietuvoje), daugybė artimųjų ir Lietuva, kuriai jis paliko savo talento vaisius. Antanas Petrikonis gimė Alytuje 1923 m. Mokėsi Alytaus g.mnzijoje, meną studijavo Vilniuje, Manchesteryje ir Londone. Anglijoje vedė poeto Lauciaus dukrą Liuciją. 1959 m. atvyko į Ameriką ir Čikagos Marquette Parke atidarė meno galeriją, kurioje taip pat dėstė meną.

Buvo tvirtinama, kad lietuvis, užėjęs pas Antaną nusipirkti paveikslo, išsinešdavo ne vieną, bet bent du. Tai tokia buvo Antano Petrikonio dzūkiška širdis. Visgi ji neapleido ir meno — suruošė daug personalinių parodų įvairiose JAV galerijose, dalyvavo parodose su kitais dailininkais. 1966 m. parodoje su kitais lietuviais menininkais buvo apdovanotas pirmąja premija. A. Petrikonio paveikslų yra įsigijusios kelios lietuvių ir amerikiečių galerijos, Balzeko muziejus Čikagoje ir Alkos muziejus Putnam, CT.

Po kelioliktos metų jau Antaną sutinkame Floridoje. Ten jis ir vėl (Juno Beach, FL) atidaro meno galeriją. Čia jam taip pat gerai sekėsi, ne vien tarp lietuvių, bet ir amerikiečių.

Sveikatai pablogėjus, Antanas turėjo atsisakyti verslo. Turėdamas laisvo laiko, daug jo paskirdavo meškeriojimui: Antaną buvo galima sutikti Juno Beach paplūdimyje su tinklu ant pečių ir meškere rankoj...

Spalio 17 d. Juno Beach žuvininkai nutarė anksti rytą pažuvauti, pakvietė ir Antaną. Bet jis neatėjo — iškeliavo į kitus Namus, į kitas Pakrantes...

Antanas Petrikonis.

Paskirtos JAV LB Kultūros tarybos premijos

Kiekvienais metais JAV LB Kultūros tarybos iniciatyva pinigine premija ir specialiu žymeniu apdovanojami kultūrine veikla pasižymėję Amerikos lietuviai. Premijų mecenatas — Lietuvių fondas.

LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė praneša, kad šiemetinių premijų laureatai jau išrinkti, o Premijų šventė įvyks š.m. lapkričio 16 d., šeštadienį, Šv. Andriejaus parapijos salėje, Philadelphia, PA. Ją rengia Philadelphia LB apylinkė, kuriai pirmininkauja Vytas Bagdanavičius.

Muzikos premija paskirta Raimondai Apeikytei;

Dailės — Juozui Mieliuliui;

Teatro — Algimantui Žemaitaičiui;

Radijo — Rochester „Dainos aidas" radijo programai;

Žurnalisto — Algirdui Pužauskui;

Tautinių šokių mokytojos — Daliai Dzikienei.

Š. m. rugsėjo 21 d. JAV LB XVI Tarybos III sesijoje, vykusioje Washington, DC, Kultūros tarybos pirmininkei Marijai Remienei buvo įteiktas LR LDK Gedimino ordinas. Apdovanojimą įteikė Lietuvos ambasadorius JAV Vygaudas Ušackas.

Grigališkojo choralo ir Bažnyčios tradicijos studijų savaitė „Ad Fontes"

Rugpjūčio 5-11 d. Kražiuose vyko grigališkojo choralo ir Bažnyčios tradicijos studijų savaitė „Ad Fontes" („Šaltinių link"), kurią surengė Vilniaus Šv. Kazimiero grigališkojo choralo studija, Kražių bendruomenė bei Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios klebonas kun. Alionidas Budrius. Į studijų savaitę susirinko per 80 įvairaus amžiaus dalyvių iš visos Lietuvos. „Ad Fontes" studijų savaitė Kražiuose pratęsia 1993 ir 1996 m. Kretingoje vykusių grigališkojo choralo studijų savaičių tradiciją.

Savaitės dalyviai gyveno beveik visišku benediktinų gyvenimo ritmu. Maldą keitė užsiėmimai. Daugiausia laiko buvo skiriama grigališkojo choralo, kaipo liturginės giedojimo tarnystės, gilinimui. Užsiėmimams vadovavo Vilniaus arkikatedros choro „Schola gregoriana vilnensis" vadovė Živilė Stonytė bei puikus šio senojo giedojimo specialistas Jonas Vilimas. Šiemet studijų savaitė Kražiuose apėmė ne tik grigališkojo choralo, bet ir teologines bei lietuviškos kultūros studijas. Grigališkojo choralo giesmininkų krikščioniška branda paskatino giliau suvokti giedojimo tarnystę kaip sakramentinį aktą, t.y. pirmiausia kaip Krikšto ir Eucharistijos sakramentų šventimą. Mat šis giedojimas, kurį „Bažnyčia laiko Romos liturgijai savu" ir pamaldose jam teikia pirmenybę (Vatikano II Susirinkimas, SC, 116), yra ne kas kita, o liturginių tekstų melodinė išraiška. Grigališkojo choralo melodinis turtingumas ir kyla iš šių tekstų, kurių dauguma yra psalmės, prasminio turtingumo. Melodija ir jos atlikimas padeda giesmininkui, taip pat ir klausytojui, įsigyventi į teologinę liturginio vyksmo prasmę. Šis supratimas ir padiktavo būtinybę giedojimo tarnystės mokymąsi neatsiejamai susieti su teologijos studijomis. Mindaugo Kubiliaus vedamos teologinės studijos apėmė dvi tiek esmines krikščionio kasdienos temas: „Eucharistijos šlėpinį" bei „Dievo žodžio klausymą (su Bažnyčios tėvais)".

Stovyklos dalyviai taip pat klausėsi įdomių skulptoriaus Vlado Vildžiūno, prof. Eugenijos Ulčinaitės, poeto dr. Vyčio Valatkos paskaitų.

Šeštadienį, rugpjūčio 10 dieną, studijų savaitės dalyviai persikėlė į netoli nuo Kražių esantį Palendrių benediktinų vienuolyną, kur kartu su vienuoliais meldėsi, klausėsi paskaitų, bendravo.

Studijų savaitę užbaigė šv. Mišios ir „Musica Humana" bei choro „Aidija" nuostabiai atlikti prancūzų baroko kompozitoriaus M. Charpantier'o kūriniai „Assumpta est Maria" bei „Te Deum". Koncertas buvo skirtas Kražių bendruomenei nusipelniusiai ir jau į Amžinybę iškeliavusiai LR ambasadorei prie UNESCO Ugnei Karvelis.

Bažnyčios žinios, 2002, Nr. 16

* **Kultūros ministerijos skelbtą konkursą Lietuvos rusų dramos teatro vadovo pareigoms eiti iš aštuonių kandidatų laimėjo muzikė Tatjana Rinkevičienė.**

(LR, LŽ, Elta)

Šio šeštadienio priedo puslapiuose

Apie kovotoją, kurio ginklas yra muzika... (1 psl.)

49-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas (2 psl.)

Tiesiai iš Frankfurto knygų mugės; naujoji šiuolaikinių lietuvių rašytojų antologija anglų kalba (3 psl.)

Paskirtos JAV LB Kultūros tarybos premijos; dail. B. Stankūnienė apie save ir Paežerių muziejų; 20 metų nuo dail. A. Petrikonio mirties (4 psl.)